

Суворість покарання перебуває в певному співвідношенні зі станом суспільства в цю епоху. Що становить нинішнє українське суспільство цілком зрозуміло кожному. Тому лібералізм у реалізації кримінальної політики має бути адекватним стану злочинності. Дія кримінального законодавства повинна відповідати вимогам загальної і спеціальної превенції злочинів, тому необхідно забезпечити максимально можливу невідворотність покарання в обстановці, що виникла.

Список використаних джерел

1. Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 20 жовт. 2003 р. № 1212, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 листоп. 2003 р. за № 1031/8352.
2. Про затвердження Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань [Електронний ресурс] : Наказ від 19 груд. 2003 р. № 270/1560. – Режим доступу :
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0016-04>
3. Кримінальний кодекс України, прийнятий 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Кримінальний кодекс України : Науково-практичний коментар / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – К., 2012. – 1112 с.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України : Науково-практичний коментар / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х. : ТОВ „Одісей”, 2005. – 560 с.
6. Щомісячний міжобласний звіт Державної пенітенціарної служби України від 1 квіт. 2014 р.
7. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань : Указ Президента України від 22 квіт. 1998 р. № 344/98.

Ткач Тетяна Петрівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри загальноюридичних
дисциплін Інституту кримінально-
виконавчої служби

ДОСУДОВА ДОПОВІДЬ СЛУЖБИ ПРОБАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, НЕОБХІДНІСТЬ, ФУНКЦІЇ

Проаналізовано одну з функцій служби пробації в Україні – підготовка досудової доповіді. На основі дослідження зарубіжного досвіду підготовки досудової доповіді службою пробації та аналізу вітчизняного кримінально-процесуального і кримінально-виконавчого законодавства й практики визначено функції досудової доповіді, основні проблемні аспекти її впровадження в Україні та обґрунтовано способи їх розв'язання.

Ключові слова: пробація; альтернативні види покарань; санкція; судовий вирок; пенітенціарна система; система виконання покарань; відповідальність; досудова доповідь.

Проанализирована одна из функций службы пробации в Украине – подготовка досудебного доклада. На основе исследования зарубежного опыта подготовки досудебного доклада службой пробации и анализа отечественного уголовно-процессуального и уголовно-исполнительного законодательства и практики определены функции досудебного доклада, основные проблемные аспекты его внедрения в Украине и обоснованно способы их решения.

Ключевые слова: пробация; альтернативные виды наказаний; санкция; судебный приговор; пенитенциарная система; система исполнения наказаний; ответственность; досудебный доклад.

The article examines one of the probation service's functions in Ukraine – preparing pre-trial report. Based on the study of foreign experience of preparing pre-trial reports by probation service and analysis of Ukrainian criminal procedure and penal laws and practices the author defines the functions of the pre-trial report, the main problem aspects of its implementation in Ukraine and justifies ways to solve them.

Key words: probation; alternative punishments; sanction; judicial sentence; penitentiary; penal system; responsible; pre-trial report.

Одним з напрямів реформування вітчизняної кримінально-виконавчої системи є впровадження досвіду зарубіжних країн з використання альтернативних методів покарання, не пов'язаних з позбавленням волі. Це розв'язує проблеми як завантаженості установ виконання покарань, так і зниження рівня злочинності з допомогою використання соціологічних, психологічних та виховних методів роботи з особами, які вчинили нетяжкі злочини або злочини середньої тяжкості. Одним із таких альтернативних покарань, що є і санкцією до правопорушника, і методом роботи з особами, які вчинили протиправне діяння, вважається пробація, активне впровадження якої зазначається останнім часом у країнах Європи. Пробація не стоїть на місці. Використання у Великій Британії та США з кінця ХІХ ст. пробації як своєрідної санкції до правопорушника чітко показує поступову зміну форм і методів роботи служби пробації з релігійно-місіонерських до соціальних, психологічних та менеджерських, що призводить до поступового розширення комплексу завдань, що стоять перед пробацією, та її поширенню в інших державах.

Зважаючи на позитивний досвід пробаційних форм і методів роботи з правопорушниками в країнах-сусідах, в Україні почала активно розгортатися діяльність зі створення служби пробації, результатом чого стало прийняття в жовтні 2013 року в першому читанні за основу Закону України “Про пробацію”. Цей факт зумовлює потребу детального аналізу досвіду зарубіжних держав у діяльності служби пробації для врахування всіх переваг та хиб під час її створення в Україні.

Зацікавленість інститутом пробації активно виявляється багатьма науковцями як зарубіжних держав, так і України, серед яких: О. Беца, І. Богатирьов, Л. Гаценко, Д. Дітон, В. Дрьомін, О. Колб, П. Лейден, Д. Лісон, Г. Овчарова, М. Панасюк, Н. Татт, В. Шкадюк, Р. Форд, Д. Ягунов.

Актуальність дослідження проблеми становлення, функціонування та розвитку служби пробації в Україні визначило мету статті – аналіз досудової доповіді як однієї з функцій служби пробації та окремих проблемних аспектів її впровадження в кримінально-процесуальну практику в Україні. Основними завданнями дослідження є: на основі теорії та практики зарубіжного досвіду проаналізувати поняття досудової доповіді служби пробації, з'ясувати її потребу та основні проблеми, що можуть виникнути під час її впровадження в кримінально-процесуальну практику в Україні та сформулювати шляхи їх розв'язання, визначити основні функції досудової доповіді.

І хоча пробація вважається одним з ефективних методів забезпечення суспільства від майбутньої протиправної поведінки особи правопорушника, введення такого інституту в Україні не стільки виконує завдання з реформування кримінально-виконавчої системи, а висуває низку проблем, що вимагають негайного розв'язання. Серед основних насамперед убачаються такі: визначення норм завантаженості працівників служби пробації; встановлення періоду, необхідного для вжиття пробаційних заходів; навчання працівників кримінально-виконавчої інспекції формам і методам пробаційної діяльності (яка містить соціальні, психологічні, виховні заходи, не властиві та не звичні для їх сучасної роботи); а також визначення функцій служби пробації та відокремлення від схожих завдань, що виконуються працівниками інших підрозділів нині. І одним з важливих питань в цьому аспекті є з'ясування необхідності підготовки досудової доповіді як важливого напрямку діяльності служби пробації, її сутності та функцій, що вона виконуватиме, а також визначення окремих проблемних аспектів її впровадження в практичну діяльність та формулювання способів їх розв'язання.

Загалом знайомство та безпосередня діяльність працівника служби пробації з клієнтом починається на стадії досудового слідства або судового розгляду справи – з підготовки досудової доповіді. “Досудова доповідь – це “вітрина” служби пробації. Сприйняття служби тими, від кого залежить винесення вироку, на всіх рівнях формується на основі якості й відповідності цього документа”, – зазначає англійський учений Д. Вітфілд з цього приводу [1, с. 59]. Доцільність та необхідність підготовки досудової доповіді для надання допомоги судовим органам у визначенні потреби порушення кримінальної справи або встановлення відповідних санкцій зазначається в Європейських правилах пробації [2]. Ця функція служби пробації присутня й широко використовується в більшості держав, у яких діють органи пробації, різняться назви доповіді: досудовий звіт (Молдова, Данія, ФРН), звіт до винесення вироку (Іспанія, Естонія, Англія та Уельс, Ірландія, Латвія, Словаччина), оціночний звіт (Румунія), звіт з проведення соціального розслідування (Болгарія, Фінляндія, Франція, Угорщина, Швеція) [3]. В Італії, Іспанії, Литві

служба пробації залучається тільки після постановлення рішення у справі суддею, а тому в її обов'язки не входить підготовка досудової доповіді та будь-який контакт із правопорушником під час досудового слідства та судового розгляду справи [3]. Відмінності вбачаються й у самій суті, і функціях досудової доповіді.

Зважаючи на багатоманітність повноважень служби пробації в різних країнах, особливості провадження кримінального процесу, підготовка досудової доповіді не є обов'язковою в кожному конкретному випадку розгляду справ про умовно-дострокове звільнення або застосування альтернативних видів покарання. Так, у більшості країн (Румунії, Іспанії, Естонії) досудовий звіт надається в обов'язковому порядку під час учинення злочину неповнолітнім, в інших же випадках – на вимогу суду або в деяких країнах ще й прокурора, якщо вони вважатимуть за необхідне залучення служби пробації як учасника кримінального або безпосередньо судового процесу [3]. Тому зазначається вкрай низька участь служби пробації на стадії досудового слідства та судового розгляду під час учинення злочину повнолітньою особою до винесення вироку у справі (в Каталонії – 625 справ на 17 000 умовно-дострокових звільнень [4]). У деяких країнах не розрізняють досудового звіту та звіту служби пробації про виконану роботу. Як приклад можна навести Румунію та Швецію, в яких оціночний звіт може бути наданий як до винесення вироку в справі (для надання допомоги під час досудового слідства або суду для персоналізації покарання та визначення заходів, що будуть застосовані до правопорушника) або після вироку (з метою визначення змін у поведінці особи правопорушника під час здійснення пробаційного нагляду) [5]. У цілому досудова доповідь готується на вимогу прокурора або суду (іноді – тільки за судовим запитом, рідше – за ініціативою самої служби пробації), коли вони вважають за необхідне залучити органи пробації як учасника кримінального процесу. Наприклад, для підготовки досудового звіту в Латвії особа повинна мати статус обвинуваченого (а не підозрюваного) і він здійснюється тільки на вимогу суду або прокурора (а не обвинуваченого чи його захисника або за власною ініціативою) [6]. Натомість в Україні намагалися запровадити підготовку досудової доповіді на стадії досудового слідства, що не можна вважати обґрунтованим.

Досліджуючи сутність та зміст досудової доповіді в зарубіжних державах, дійшли висновку, що вона різниться за характером, функціями та призначенням, проте загалом її зміст можна звести до таких пунктів:

поведінкова та соціально-психологічна характеристика підозрюваного, обвинуваченого або підсудного (звички, поведінка, ставлення до злочину, побутові та соціальні умови, що призвели до вчинення злочину);

оцінювання ризику рецидиву та небезпеки особи, яка вчинила злочин;

повідомлення щодо можливості відновлення порушених прав потерпілого чи ймовірності підтримання позову потерпілого;

визначення доцільності випуску правопорушника в суспільство та допустимості застосування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, а

також спеціальних умов умовно-дострокового звільнення та застережень судом;

планування часу пробації та пробаційних форм і методів роботи.

В Естонії досудова доповідь відіграє значну роль та є основою для припинення кримінальної справи, оскільки під час зібрання повної інформації про особу, яка вчинила злочин, можуть виявитися факти та обставини про самий злочин, результатом чого суд може визначити відсутність самої події або складу злочину [7].

У Румунії та Ірландії досудовий звіт є інструментом для винесення вироку в справі, в інших же країнах він не вважається підставою винесення судового вироку, а тільки враховується судом під час визначення можливості застосування громадських заходів впливу на правопорушника [3; 4]. Іноді метою досудової доповіді вважається управління ризиками, попередження злочинної поведінки правопорушника та охорона громадської безпеки.

Розглянемо, який зміст та мету досудової доповіді планують визначити в українському законодавстві. У проекті Закону України “Про пробацію” вказано, що досудова доповідь стосовно особи, яка притягається до кримінальної відповідальності, повинна містити: соціально-психологічну характеристику; оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення; висновок щодо можливості виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк [8]. Крім того, досудова доповідь щодо неповнолітньої особи, яка притягається до кримінальної відповідальності, додатково має містити інформацію про вплив криміногенних чинників на поведінку та рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику вчинення повторних кримінальних правопорушень [8]. Як бачимо, у законопроекті не враховано інтереси потерпілої сторони від злочину, потребу застосування відновлювальних заходів до правопорушника (відшкодування матеріальної та моральної шкоди, примирення з потерпілим, застосування медіативних методів роботи тощо), а також визначення часу пробації та необхідних шляхів досягнення результативного впливу.

У проекті Закону України “Про службу пробації” сформульовано більш широкий зміст досудової доповіді, яка повинна містити повні, всебічні та об’єктивні дані: про особу підозрюваного, обвинуваченого (підсудного) – вік та інші біографічні дані; вікові та психологічні особливості; соціальну (суспільну) характеристику; наявність попередніх випадків притягнення до кримінальної відповідальності; оцінювання ризику вчинення нового кримінального правопорушення з боку підозрюваного, обвинуваченого (підсудного); пропозиції щодо вибору найбільш доцільних і результативних заходів пробації; іншу важливу інформацію, яка необхідна для винесення справедливих, законних та адекватних учиненому кримінальному правопорушенню та особі правопорушника процесуальних актів [9].

Зважаючи на сутність, зміст та мету, що виконує досудова доповідь в зарубіжних країнах, можна виділити такі її функції:

інформаційна – надання біографічних даних щодо особи злочинця, його соціальної, поведінкової та психологічної характеристики, попередніх випадків притягнення до відповідальності;

прогностична – формулювання моделі майбутньої поведінки пробаціонера, впливу різних чинників на його виправлення;

правоохоронна – підготовка досудової доповіді передбачає охорону прав особи пробаціонера, а також потерпілого від злочину та суспільства від майбутніх протиправних учинків;

правотворча – прокурор або суд забезпечується необхідними даними про правопорушника та вчинений злочин, що є основою для прийняття рішення та відповідного правового акта про застосування пробаційних заходів суддею.

Таким чином, досудова доповідь охоплює широке коло питань – від характеристики особи обвинуваченого (підсудного) до визначення можливості вчинення ним таких правопорушень, від надання інформації слідчому, прокурору до надання пропозицій суду щодо застосування певного виправного заходу до правопорушника або визначення виду покарання, вирішення питань про час та методи пробації.

Не ігноруючи значущість досудової доповіді під час установлення судом необхідності застосування пробаційних методів роботи, функція підготовки досудової доповіді службою пробації стикається з низкою проблем вітчизняної кримінально-процесуальної системи, що витікає з різниці правових систем України та батьківщини пробації, Великої Британії, в яких основною формою кримінального процесу є змагальність сторін, а не проведення досудового розслідування. Але, зважаючи на сучасні процеси глобалізації та конвергенції правових систем, коли активно впроваджується позитивний досвід інших держав, на нашу думку, необхідно сформувати службу пробації та визначити її основні завдання з найменшим негативним впливом на кримінально-процесуальну та кримінально-виконавчу систему держави.

Так, насамперед, вбачається деяке дублювання функцій слідчого, оскільки до його обов'язків входить зібрання матеріалів щодо характеристики особи підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), його соціального середовища, інформації про попередні випадки притягнення до кримінальної відповідальності. А метою досудової доповіді відповідно до одного з законопроектів є надання інформації для складання кримінально-процесуальних документів з урахуванням інформації про особу підозрюваного, обвинуваченого, його соціально-психологічні особливості та соціальне оточення [9], проте процесуальні акти й нині формуються на основі повних даних щодо особи підозрюваного, обвинуваченого та підсудного. Зрештою необхідно або позбавити слідчого цих функцій, що практично неможливо, оскільки впливатиме на всі подальші рішення та перебіг процесу, або виключити чи звести до мінімальної констатації фактів ці пункти в досудовій доповіді, що позбавляє досудову доповідь основного призначення.

Слушне питання ставить Д. Ягунов: “І навіщо нам тоді нав'язувати кримінально-виконавчій інспекції функцію досудових доповідей, якщо вітчизняні судді і без інспекторів служби пробації так моделюють вироки у

кримінальних справах, створюючи таке тонке й точне поєднання кари й реабілітації, що врешті-решт злочинці майже програмуються на виправлення?” [10, с. 686].

Виникає запитання: чи є необхідність в підготовці досудової доповіді службою пробації, зважаючи на вітчизняну кримінально-процесуальну систему?

Очевидно, що під час підготовки досудової доповіді службою пробації планується виконання зовсім інших завдань, ніж це вбачається у функції слідчого: не просто “сухе” збирання матеріалів про особу підозрюваного, а вивчення інформації про оточення, сім’ю, звички тощо, тобто все, що призвело до скоєння правопорушення та в подальшому може вплинути на поведінку (у бік протиправності або навпаки, утримання від протиправних учинків) правопорушника. “Для того щоб досудова доповідь була справді корисною, вона повинна “оживити” правопорушника – тобто зрозуміло для інших показати правопорушника у контексті всього його життя, а не тільки відобразити ті кілька хвилин його поведінки, які привели його на лаву підсудних” [1, с. 60]. Офіцер служби пробації має зібрати актуальні дані та засновані на перевірених фактах матеріали, що покажуть всі поведінкові, соціальні та психологічні особливості особи правопорушника.

Крім того, у підготовці досудової доповіді активну участь бере й сам правопорушник, який надає інформацію про себе, ставлення до вчиненого злочину, погляди на ймовірність подальшого правопорушення, реакцію на санкції, що можуть бути застосовані в кожному конкретному випадку. Проте надана правопорушником інформація має сприйматись працівником служби пробації об’єктивно та незалежно й перевірятись у разі вияву сумнівів, оскільки досудова доповідь має показати дійсні позитивні та негативні сторони правопорушника, а не тільки стати пом’якшувальною обставиною під час винесення вироку суддею. З клієнтом пробації обговорюються також і можливі обов’язки та заходи, що будуть рекомендовані прокурору або суду для застосування.

Для складання досудової доповіді працівник служби пробації повинен вивчити оточення, в якому знаходився клієнт пробації (сім’ю, співробітників, друзів та ін.). У деяких країнах (наприклад, у Латвії) для проведення інтерв’ю з близьким оточенням клієнта пробації необхідний дозвіл самого клієнта, у разі його відсутності здійснюється збирання інформації тільки в державних і муніципальних закладах (соціальних закладах, притулках, дитячих будинках, судових органах)[6]. При цьому під час складання досудової доповіді вказується небажання клієнта пробації співпрацювати з органами та надавати необхідну інформацію.

Не останньою вбачається й думка потерпілого від злочину щодо можливості застосування пробаційних та відновлювальних заходів до правопорушника, адже таким чином ураховуються та забезпечуються інтереси потерпілої сторони злочину. Бажання правопорушника співробітничати з потерпілим є можливістю убезпечення суспільства від подальших протиправних діянь з боку правопорушника. Для підготовки досудової доповіді

в Чехії, Словаччині, Молдові передбачена потреба залучення служби пробації до медіації як форми співробітництва потерпілого та правопорушника, визначення можливості та необхідності здійснення відновлювальних заходів [3].

Слід погодитися з коментарями до Європейських правил пробації, що досудова доповідь є важливою та інформативною під час ймовірності застосування пробаційних методів до правопорушника [11]. Якщо ж учинений злочин невеликої тяжкості, коли немає потреби в залученні служби пробації до роботи з правопорушником, підготовку досудової доповіді не потрібно ставити в обов'язок служби пробації.

Саме тому вважаємо, що основне призначення досудової доповіді слід установити як надання суду інформації (а не слідчому, прокурору) щодо побутової, поведінкової та соціально-психологічної характеристики особи підсудного для врахування під час ухвалення рішення щодо застосування майбутніх санкцій. При цьому доповідь має висловлювати незалежну та неупереджену думку працівника служби пробації стосовно особи правопорушника та вчиненого ним злочину і не бути частиною обвинувачення або благанням правопорушника до пом'якшення покарання.

Характеризуючи одну зі складових досудової доповіді, оцінювання ризику вчинення нового кримінального правопорушення з боку підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), слід указати на проблемний момент – можливість досить суб'єктивного ставлення офіцера пробації до особи клієнта пробації. Крім того, ця функція повною мірою залежить від працівника служби пробації та його кваліфікаційної придатності. Адже визначальне значення відіграватиме тут психологічне, соціальне оцінювання особи підозрюваного або обвинуваченого, тому зростає необхідність компетентності працівників у цих сферах. Більше того, яким чином це оцінюється та які факти повинні братися до уваги, законодавство не врегульовує. Наведемо думку з цього приводу російського вченого В. А. Уткіна, який убачає поступову бюрократизацію кримінально-виконавчих інспекцій. Особисто, поспілкувавшись з офіцерами служби пробації в Лондоні, він з'ясував, що самі лондонські працівники досить скептично оцінюють систему визначення ризиків як затратну за часом, формалізовану та таку, що перешкоджає розв'язанню соціальних проблем [12]. Натомість Д. Ягунов стверджує, що на початку нового тисячоліття результативне й ефективне оцінювання ризиків та управління ними стали ключовим пріоритетом служби пробації [10, с. 202]. Тому необхідно попереджати створення формалізованих і шаблонних звітів службою пробації, визначити неможливість застосування вдруге звіту про особу обвинуваченого (підсудного), коли вчинено повторний злочин, а тільки надання суду оновленої інформації.

Нарешті, заключною частиною досудової доповіді є визначення можливості застосування різних громадських методів впливу на правопорушника та пропозиція щодо застосування мір і заходів покарання. Це є або рекомендацією суду щодо більш прийняттого заходу до правопорушника,

або повідомлення прокурору, суду для забезпечення якнайбільшої інформативності під час постановлення вироку в справі.

Розглядаючи основне призначення досудової доповіді, що сформульоване у вітчизняних законопроектах, – підготовка пропозицій щодо вибору найбільш доцільних і результативних заходів пробації, які повинні бути застосованими до підозрюваного, обвинуваченого (підсудного) службою пробації, а також відповідно до законопроекту – винесення законних і справедливих стосовно учиненого кримінального правопорушення та особи правопорушника процесуальних рішень [4], можна припустити, що це виглядає своєрідним тиском на суддю, якому попередньо вказується потреба прийняття відповідного рішення. Саме тому цим може порушуватись принцип об'єктивності та незалежності суддів, що на основі вичерпних доказів мають самостійно приймати рішення щодо застосування пробаційних заходів до правопорушника. На нашу думку, така доповідь не повинна мати імперативний характер, а тільки бути інформативною для врахування під час винесення рішення у справі та призначення покарання. До того ж окремим питанням залишається відсутність норми щодо введення досудової доповіді служби пробації в кримінально-процесуальну практику. Загалом убачаються необхідними зміни в Кримінально-процесуальний кодекс України для визначення офіцера служби пробації як учасника судового процесу (на зразок спеціаліста у справі).

Отже, досудова доповідь – це письмовий документ, який готується службою пробації на стадії судового розгляду справи та інформує суддю про біографічні, соціально-психологічні дані особи правопорушника, причини вчинення протиправного діяння та ймовірність повторного вчинення злочину, можливість вжиття відновлювальних заходів із метою визначення допустимості ефективного застосування пробаційних методів роботи до правопорушника та убезпечення суспільства від майбутніх протиправних діянь з боку правопорушника.

Уведення досудової доповіді як однієї з функцій служби пробації є необхідним і важливим для вітчизняної кримінально-виконавчої системи, проте при цьому потрібно враховувати не тільки досвід зарубіжних держав, а й особливості провадження вітчизняного кримінального процесу. Крім того, досудова доповідь передбачає значний обсяг роботи працівників із пробаціонерами організаційного, психологічного, соціального змісту, а тому в подальшому можлива значна формалізація досудової доповіді, зведення до окремих шаблонів, чим нівелюватиметься все позитивне її значення, що слід попередити на стадії впровадження.

Список використаних джерел

1. Вітфілд Д. Вступ до служби пробації : моногр. / Вітфілд Д. – К. : Атіка, 2004. – 236 с.
2. Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813&Site=CM>

3. Probation in Europe. Summaries. Published by CEP [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.cep-probation.org/default.asp?page_id=157&map_id=152
4. Probation in Europe – Chapter Catalonia, written by Jaume Martin Barberan and Elena Larrauri Pijoan, 2013. Published by CEP [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Probation-in-Europe-2013-Chapter-Catalonia.pdf
5. Probation in Europe – Chapter Romania, written by Ioan Durnescu and Valentin Schiaucu, 2013. Published by CEP [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Probation-in-Europe-2013-Chapter-Romania.pdf
6. Probation in Europe – Chapter Latvia, written by Liene Klisane, Imants Jurevicius and Andrejs Judins, 2013. Published by CEP [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Probation-in-Europe-2013-Chapter-Latvia.pdf
7. Probation in Europe – Chapter Estonia, written by Jaan Ginter and Rait Kuuse, 2013. Published by CEP [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Probation-in-Europe-2013-Chapter-Estonia.pdf
8. Про пробацію [Електронний ресурс] : проект Закону України. – Режим доступу :
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45499
9. Про службу пробації [Електронний ресурс] : проект Закону України. – Режим доступу :
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45301
10. Ягунов Д. В. Якою має бути служба пробації в Україні : деякі думки з приводу концептуального обґрунтування створення національної системи пробації / Д. Ягунов // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 65. – С. 682–689.
11. Commentary to Recommendation CM/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe probation rules [Електронний ресурс] / European Committee on Crime Problems (CDPC) – 1075 Meeting, 20 January 2010. – Режим доступу :
http://www.cepprobation.org/uploaded_files/CommantaryRec_2010_1_E.pdf
12. Уткин В. А. Европейские правила о пробації и проблемы их реализации / В. А. Уткин // Вестник Томского государственного университета. Право. – 2012. – №1(3). – С. 45–50.